

Алла Кузнєцова

ЕСТЕТИЧНЕ ВИХОВАННЯ ВИХОВАТЕЛІВ ЗАСОБАМИ МУЗИЧНОГО МИСТЕЦТВА У КОНТЕКСТІ ФАХОВОЇ ПІДГОТОВКИ У ПЕДАГОГІЧНИХ КОЛЕДЖАХ

Підготовка кадрів із дошкільного виховання у вищих навчальних закладах має свою специфіку. Вона зумовлена насамперед своєрідністю діяльності вихователя – професійною багатогранністю, широким спектром виробничих функцій і типових задач, до виконання яких готується майбутній фахівець, навчаючись за програмою відповідного освітньо-кваліфікаційного рівня.

На вихователя покладена відповідальна місія – увести дітей у світ людської культури, створити необхідні умови для всебічного гармонійного розвитку дошкільників, забезпечити успішність складного процесу формування особистості в дошкільному віці, сприяти розкриттю творчих нахилів і здібностей наймолодших громадян [1]. Вихователь – людина-художник у світі освіти. Майбутній педагог має збагачуватися власним культурно-естетичним досвідом, виявляти активність, прагнути до творчого самовираження. Отже, фахова підготовка мусить сприяти творенню студентом самого себе.

Зробимо акцент на проблемі естетичного виховання дошкільників і майбутніх вихователів у контексті професійної підготовки останніх. Слід зазначити, що ефективність організації естетичного виховання дітей дошкільного віку залежить не лише від професійних знань і вмінь педагога, а й від його естетичної вихованості. Науковий інтерес до проблеми естетичного виховання в професійній підготовці майбутніх вихователів викликаний прагненням відстежити невикористані педагогічні резерви щодо формування естетичної культури студентів засобами музичного мистецтва та їх готовності до забезпечення естетичного виховання дошкільників цими засобами.

Як свідчать спостереження, інноваційний педагогічний досвід завжди виникав рівнобіжно з розв'язанням проблем формування естетичної культури (Ш. Амонашвілі, А. Макаренко, В. Сухомлинський, К. Ушинський та інші). Аналіз наукових праць із проблем естетичного виховання свідчить про підвищений інтерес до цього питання представників різних галузей знань. Проблема естетичного виховання майбутніх педагогів у наукових студіях обговорюється в контексті професійної підготовки вчителя (В. Абрамян, В. Гриньова, І. Зязюн, С. Мельничук, Л. Суходольська-Кулешова тощо). Водночас є підстави констатувати потребу в спеціальних дослідженнях, де було б науково обґрунтовано систему естетичного виховання студентів спеціальності «Дошкільне виховання» засобами музичного мистецтва, формування їх

готовності до здійснення естетичного виховання дітей дошкільного віку. Особливо значний внесок у дослідженні цієї проблеми здійснила сучасна дослідниця Т. Танько, яка у своїй праці здійснила комплексний аналіз «Теорії та практики музично-педагогічної підготовки майбутніх вихователів дошкільних закладів у педагогічних університетах» (2004). Актуальним у цьому контексті залишається естетичне виховання студентів засобами музичного мистецтва у педагогічних коледжах. Досвід багатьох з них на жаль досі залишається не дослідженим.

Мета статті полягає у вивченні значення естетичного виховання майбутніх вихователів у контексті фахової підготовки. Головним завданням ми ставимо визначення необхідності естетичного виховання у її зв'язках із професійною підготовкою кадрів у сфері дошкільної освіти.

Виховання дошкільників засобами мистецтва в педагогічній науці називають «художнім вихованням». Важливим є завдання навчити дітей основ художніх знань, практичних умінь, виховати потреби та звички в міру своїх сил вносити елементи прекрасного в навколишнє середовище, у відношення з оточуючим світом.

Естетичне виховання дошкільників засобами музичного мистецтва спрямоване на розвиток не тільки усіх психічних процесів (пам'ять, увага, мислення, тощо), але й на формування творчої активності. Естетичне виховання дошкільників спрямоване на розвиток природних нахилів дітей, їх художньо-творчих здібностей, на формування творчої активності. Його організація в дитячому садку має на меті забезпечення систематичного розвитку в дітей сприйняття прекрасного, естетичних почуттів та уявлень, формування основ естетичного смаку. Цьому сприяють усі види мистецтва, природа й побут, що викликають безпосередній емоційний відгук, радість, хвилювання чи захоплення. Організація занять з музики чи співів у дошкільному навчальному закладі садку має на меті забезпечення систематичного розвитку в дітей сприйняття прекрасного, естетичних почуттів та уявлень, формування основ естетичного смаку. Музика один із видів мистецтва, які викликають безпосередній емоційний відгук у дітей, радість, хвилювання чи захоплення.

Для реалізації завдань дошкільної освіти з естетичного виховання майбутній вихователь повинен не лише вміти організовувати музично-практичну діяльність (театралізовану, музично-імпровізаційну тощо), володіти інноваційними технологіями, що розвивають творчі нахили та здібності дітей, формують їх творчу індивідуальність, а й сам бути зразком естетичної вихованості, показником чого є естетична культура.

Естетична культура – це результат активного творчого засвоєння особистістю культурного спадку суспільства; своєрідний сплав особистісних якостей, що утворюють складну динамічну структуру, яка постійно змінюється в результаті взаємодії особистості з прекрасним, а також взаємовпливу особистостей [2, с. 7]. Це дуже тонкий, невимушений

засіб формування справжньої людяності в людині. Основними компонентами естетичної культури є естетична свідомість (сприймання, знання, судження, оцінка, ідеал); естетичні потреби й відношення (мотиви, інтереси, смаки, почуття); естетичні навички, уміння, творчі здібності особистості.

Формуванню у студентів професійної обізнаності з питань естетичного виховання дітей дошкільного віку сприяє насамперед вивчення у педагогічному коледжі теорії та методики музичного виховання дошкільників, а також філософії, естетики, дошкільної педагогіки та низки спецкурсів. Особливе значення має розуміння та засвоєння основних положень теорії музичного виховання дошкільників, які формувалися впродовж кількох десятиліть. Як свідчить аналіз наукових досліджень, у різні періоди розвитку суспільного дошкільного виховання проблема естетичного виховання дітей 3–7 років була актуальною, адже дошкільний вік є синдетивним для цього [2, с. 6].

Теоретичні положення, сформульовані в низці наукових досліджень, використовуються при вивченні студентами дошкільної педагогіки, основ образотворчого мистецтва з методикою, теорії та методики музичного виховання дошкільників, інших дисциплін фахової підготовки. Водночас практична робота вихователів з організації естетичного виховання характеризувалася певною обмеженістю. До практичного впровадження в роботі з дітьми рекомендувалася одна – усталена методика, зорієнтована на формування у вихованців практичних умінь, навичок, певного обсягу знань, а не на розвиток їхньої культури, творчих здібностей. У роботі дитячих садків спостерігалася чітка методична регламентація з питань організації естетичного виховання. Не знаходило належного місця в естетичному вихованні дітей і українське мистецтво.

Осмислюючи стан проблеми естетичного виховання в дошкільній педагогіці та трансформації результатів наукових досліджень у зміст фахової підготовки студентів відповідної спеціальності з повоєнних часів дотепер, зазначимо, що до 50-х років ХХ ст. розробка питань естетичного виховання дітей дошкільного віку здійснювалася в рідкісності проблеми художнього виховання й була пов'язана з іменами Н. Сакуліної, О. Усової, Є. Фльоріної. У низці теоретичних та експериментальних робіт вони обґрунтували значення художнього виховання дітей на матеріалі мистецьких засобів, показали своєрідність естетичного розвитку, визначили місце різних засобів естетичного виховання та їх взаємозв'язок. Наукові праці з проблем дитячого естетичного сприймання, образотворчої діяльності, використання іграшки, художнього слова у вихованні суттєво впливали на зміст теоретичної та практичної підготовки педагогічних кадрів для дитячих садків.

Теорія естетичного виховання дошкільників формувалася також під впливом наукових спостережень психологів (Л. Виготський,

О. Запорожець, Б. Теплов), у працях яких обґрунтовано психологічні основи естетичного розвитку дитини. Загалом система естетичного виховання в дитячому садку сформувалася на початку 70-х років і знайшла своє відображення в «Програмі виховання в дитячому садку», підготовленій колективом науковців під керівництвом Н. Ветлугіної.

На початку 90-х років теорія естетичного виховання дошкільників збагачується результатами наукових досліджень, здійснених О. Дроною, В. Ждан, В. Захаровою, Н. Кириченко, В. Котляром, Л. Макаренко, С. Науменко, В. Пабат, Г. Підкурғанною, О. Трусовою, Л. Шульгою та іншими. Помітною в цей час стає тенденція до оновлення змісту естетичного виховання в дитячому садку. Поступово усувалися заборони на власну позицію, погляди та підходи. В організації художньо-творчої діяльності заявили про себе вітчизняні авторські школи (В. Котляр, Л. Шульга), запроваджувалися й різноманітні технології. Проблема активізації дитячої творчості, розвитку природних обдарувань і творчих здібностей дошкільників стала предметом дискусії науковців. Йдеться про два напрямки естетичного розвитку дошкільників засобами художньо-практичної діяльності: до творчості через навчання (В. Ждан, В. Захарова, Н. Кириченко, В. Котляр, Г. Підкурғанна тощо) й до творчості – через емоції, почуття, через формування в дитини естетичного ставлення до довкілля (О. Дронова, С. Науменко, О. Трусова, Л. Шульга, та інші). Ця ситуація в теорії естетичного виховання дошкільників певною мірою позначалася на фаховій підготовці майбутніх вихователів. У різних вищих навчальних закладах студентам пропонувався до використання в подальшій практичній діяльності, як правило, один із зазначених підходів. Ситуація змінювалася кардинально, коли випускник приходив на роботу в дитячий садок, де був запроваджений інший підхід [4].

Початок третього тисячоліття ознаменувався науковою увагою до педагогічних технологій естетичного виховання дошкільників засобами музичного мистецтва (Н. Фоломєєва, А. Шевчук). Сучасна вітчизняна система естетичного виховання дошкільників відображена в «Концепції дошкільного виховання в Україні», у Законі України «Про дошкільну освіту», в «Базовому компоненті дошкільної освіти», у програмах виховання дітей дошкільного віку «Малютко», «Дитина», «Дитина в дошкільні роки», «Українське дошкільля», в програмах «Створення умов природного розвитку дітей у системі дошкільного виховання», «Ладки» тощо.

Однією з умов ефективності естетичного виховання дошкільників є естетика педагогічної діяльності, кредо якої – працювати за законами Краси й Благородства. Культурний і духовний розвиток дитини дошкільного віку обумовлений, певною мірою, обдарованістю особистості вихователя, його здатністю сповідувати ідеали Істини, Добра й Краси. Лише творчо обдарований вихователь спроможний забезпечувати

гармонійний розвиток дитини [5].

Основою естетичного виховання студентів педагогічного коледжу є також і музично-педагогічна підготовка є системою, яка характеризується взаємозв'язком і взаємодією структурних (ціннісно-мотиваційний, когнітивний, процесуальний, особистісний) і функціональних (інформаційний, розвивальний, мобілізаційний, орієнтаційний, конструктивний, організаційний, комунікативний, дослідницький) компонентів. Результатом підготовки є музично-педагогічна компетентність як складне поліфункціональне особистісне утворення, що забезпечує продуктивну професійну діяльність. Показником музично-педагогічної компетентності студентів є їхня готовність до музично-естетичного виховання дошкільників.

Для забезпечення ефективності музично-педагогічної підготовки студентів необхідна цілісна гуманістично спрямована організаційно-методична система, що забезпечує розвиток майбутнього вихователя як творчої особистості, здатної до творчого самовираження. Музично-педагогічна підготовка студентів педагогічних університетів набуває ефективності, коли вона ґрунтується на теоретичних і методичних засадах, які відображають специфіку підготовки майбутніх вихователів до музично-естетичного виховання дошкільників на основі реалізації організаційно-методичної системи.

Вивчення змісту фахової підготовки молодших спеціалістів дошкільної освіти показало, що як правило, вона зводиться до методичної підготовки майбутніх вихователів із питань музичного виховання дошкільників. Саме з огляду на це особливої уваги потребує проблема музично-естетичного та музично-педагогічного розвитку студентів у єдності з формуванням їхньої готовності до здійснення естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музичного мистецтва. Цю проблему ми розглядаємо як одну з актуальних у теорії дошкільної педагогіки. Перспективи її розв'язання вбачаємо в таких моментах: 1) здійснення історичного екскурсу проблеми становлення теорії та практики музично-естетичного виховання дітей дошкільного віку (з другої половини ХХ ст. дотепер); 2) розробці концептуальної моделі естетичної культури майбутнього вихователя дітей дошкільного віку, обґрунтування його особистісних естетичних характеристик; 3) визначення сутності феномена готовності до організації естетичного виховання дітей засобами музики; 4) окреслення домінантних тенденцій у процесі формування естетичної культури майбутніх вихователів та їхньої професійної підготовки до організації естетичного виховання дітей дошкільного віку засобами музики.

Сучасний стан розвитку системи дошкільної освіти в Україні, завдання, які стоять перед цією галуззю, визначають високі вимоги до професійної підготовки педагогічних кадрів. Вихователь ХХІ століття має

бути цілісною особистістю, володіти оптимально-значущими, професійними та особистісними якостями, перебувати в гармонії з духовною культурою. Це мусить бути гуманна й висококультурна людина, яка сповідує Красу й творить Добро.

Перспективи подальших досліджень вбачаємо у вивченні удосконалення системи музично-педагогічної підготовки студентів та пошуку ефективних форм, методів та засобів організації педагогічного процесу, спрямованого на естетичне виховання майбутніх вихователів у вітчизняних педагогічних коледжах.

СПИСОК ВИКОРИСТАНИХ ДЖЕРЕЛ

1. Долина О. Завдання естетичного виховання / О. Долина // Дошкільне виховання. – 2000. – № 7. – С. 36.
2. Котенко О. О. До питання про розвиток творчої самостійності студентів у процесі викладання музичних дисциплін / О. О. Котенко // Засоби навчальної та науково-дослідної роботи : зб. наук. праць. – Х. : ХДПУ, 1997. – Вип. 2. – С. 61–64.
3. Суходольская-Кулешова Л. В. Формирование эстетической культуры будущего учителя / Л. В. Суходольська-Кулешова // Педагогика. – 2003. – № 7. – С. 83–86.
4. Танько Т. П. Развитие музыкально-педагогического образования на Харьковщине : методические рекомендации учителям, воспитателям, лекторам народных университетов педагогических знаний / Т. П. Танько, Л. Д. Попова. – Х., 1986. – 85 с.
5. Танько Т. П. Особливості підготовки фахівців дошкільного профілю на сучасному етапі / Т. П. Танько // Психолого-педагогічні аспекти професійної діяльності майбутнього фахівця : зб. наук. праць. – Х. : ХДПУ, 1996. – Ч. 2. – С. 10–15.
6. Штефан Л. А. Наступність у роботі дитячих установ та початкової школи як умови підвищення навчально-виховного процесу / Л. А. Штефан // Шляхи підвищення навчально-виховного процесу в школі та педвузі. – Х. : ХДПУ, 1994. – Ч. 1. – С. 120–126.